

DOPRINOS SLIKARSTVU BASSANOVE RADIONICE

Sanja Cvetnić

UDK 75.034 (450: 497.5)

Izvorni znanstveni rad

Sanja Cvetnić

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb

Autorica piše o nekoliko varijanti slike »Krist u kući Marije i Marte« nastale u slikarskoj radionici obitelji Bassano. Utvrđuje se da je umjetnina u Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu djelo Francesca da Pontea, dok su druga djela kopije nastale prema grafičkim predlošcima.

Na izložbi *Jacopo Bassano*¹ u Bassano del Grappa bio je izložen i zajednički Jacopov i Francescov (il Giovane) autograf - Krist u kući Marije i Marte iz Sarah Cambell Blaffer Foundation u Houstonu (Texas).² Na popratnoj izložbi *Jacopo Bassano e l'incisione*, uz koju je objavljen i katalog,³ nalazi se grafika Jana Sadelera (Bruxelles 1550 - Venezia 1600) rađena po hjustonskoj slici,⁴ te Cornelisa Gallea (Antwerpen 1576 - 1650), rađena po Sadelerovoj grafici i okrenuta u suprotnom smjeru od nje.⁵ Od Sadelerove grafike postoje brojni otisci, jedan od njih i u bečkoj Albertini⁶ koji ovdje reproduciramo, dok

¹ O grafičkim predlošcima zidnom slikarstvu u nas pisali su *M. Prelog* (Neki grafički predlošci zidnih slikarija u Bermu, Radovi odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1961, 3-8); *V. Marković* (Mit i povijest na zidnim slikama u Sorkočeviću ljetnikovcu u Rijeci dubrovačkoj, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji - Fiskovićev zbornik I, Split 1980, 490-514); *V. Marković* (Zidno slikarstvo 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Zagreb 1985); *B. Fučić* (Vincent iz Kastva, Zagreb/Pazin 1992, sadašnjost/Istarsko književno društvo Juraj Dobrila).

² Ulje na platnu, 0,980 x 1,265 m, inv. br. 7913, u katalogu izložbe *Jacopo Bassano c. 1510-1592.*, br. 61, s. 164.

³ *E. Pan*, *Jacopo Bassano e l'incisione*, Bassano del Grappa 1992.

⁴ *J. Sadeler*, Krist u kući Marije i Marte, 225 x 292 mm, 1598. g., Museo Biblioteca Archivio, Bassano del Grappa, Inc. Bass. 541; u cit. katalogu br. 5, s. 26.

⁵ Cornelis Galle, Krist u kući Marije i Marte, 200 x 275 mm, Museo Civico agli Eremitani, Padova, br. 3682, u cit. katalogu br. 36, ss. 51, 52.

⁶ 2 25 x 286 mm, inv. br. HB 29, 1.

za drugu, Galleovu kopiju, autorica kataloga ne navodi druge talijanske primjerke. U Kabinetu grafike HAZU pronašli smo još jednu varijantu, također kopiju po Sadeleru, koja se čuva u Valvasorovoj zbirci Nadbiskupije zagrebačke, a za koju nije identificiran autor.⁷

Prisutnost čak četiriju djela u tehnici ulja na platnu u Zagrebu, Poreču i Dubrovniku, redom pripisanih jednom od najvećih protagonista basaneškog kruga (Francescu dal Ponte il Giovane) i mogućnost autopsije američkog autografa potakli su problem razrješenja njihovog nastanka, izravnih uzora i, na kraju, kritičke provjere tradicionalnih atribucija.

*

U Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu nalaze se dvije slike s temom Krista kod Marte. Obje su pripisane Francescu dal Ponte il Giovane. Prva⁸ je dar Josipa Jurja Strossmayera iz 1883. godine. Pojavljuje se u katalozima Strossmayerove galerije od 1885. godine, u početku kao *Manira Bassana*,⁹ a zatim kao djelo Francesca dal Ponte il Giovane. Ta atribucija ostaje do danas, zaključno s ovim radom prisutna u svim katalozima i studijama na tu temu kao najstabilnija unutar korpusa djela basaneškog kruga u Galeriji.

Otkriće signirane slike Krist u kući Marije i Marte (Houston, Sarah Campbell Blaffer Foundation, inv. 79.13) neobrađene u literaturi o Bassanima do Rearickove studije Jacopo Bassano's Later Genre Paintings¹⁰ pomaže nam u razrješenju autorstva slike iz Strossmayerove galerije. Slika iz Houstona¹¹ potpisana je na pilastru lijevo: JAC. s ET/FRANC. s/FILIUS/F. Rearick smatra da ju je Francesco gotovo cijelu naslikao po očevu crtežu, nakon čega je Jacopo dodao završne korekcije vidljive u finoj mreži osvjetljenja i detaljima u prvom planu.¹² Dimenzije (0,980 x 1,265 m) pokazuju da je slika Francesca i Jacopa za 15,4 cm viša od slike iz Strossmayerove galerije i tek neznatno šira. Ona ulazi u onu skupinu slika nastalih nakon 1570. godine, kada se u slikarstvu Bassana sve više osjeća utjecaj flamansko-nizozemskog slikarskog

⁷ Zahvaljujem prof. Renati Gottardi na ljubaznoj posudbi negativa, čime mi je, usprkos nemogućnosti uvida u samu zbirku zbog ratnih mjera sigurnosti, omogućila da ipak dovršim rad.

⁸ Ulje na platnu, 0,826 x 1,199 m. S. G. - 251.

⁹ Č. *Truhelka i I. Kršnjavi*, Sbirka slika Strossmayerove galerije JAZU, Zagreb 1885, br. 178.

¹⁰ The Burlington Magazine, May 1968, ss. 245, 246, sl. 13.

¹¹ Prije Greenville, Bob Jones University Art Gallery.

¹² »The Christ at the House of Mary and Martha (Greenville, Bob Jones University Art Gallery) is similar in style and composition to the Crom Castle picture. It is inscribed on the pilaster at left: JAC. s. ET/FRANC. s/FILIUS/F. It may have been this picture which Ridolfi attributed to Jacopo when he saw it in the Palazzo Contarini at S. Samuele in Venice. To a greater degree than its companions, this painting was brought close to completion by Francesco on the basis of Jacopo's design. Conversely, Jacopo's corrections are pervasive with a fine network of highlights and detail added over most of the foreground.« (W. R. Rearick, Jacopo Bassano's Later Genre Paintings, »The Burlington Magazine«, May 1968, N. 762, vol. CX, ss. 245, 246).

Francesco dal Ponte il Giovane i radionica, Krist u kući Marije i Marte, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

senzibiliteta¹³ »plus dans la peinture narrative que dans les tableaux d'autel: de grands et de petits tableaux, presque toujours plus larges que hauts, présentent beaucoup de figures documentaires, qui, unies à de nombreux animaux et à des objets de nature morte, forment des ensembles très riches, situés le plus souvent dans de vastes paysages, mais parfois aussi dans des scènes d'intérieur«. ¹⁴ Likovni naglasak u modelaciji objekata mrtve prirode na slici iz Houstona više je prepušten liniji - možemo razlučiti bobice grozda na stolu, linije pruča od kojeg je pletena košara s ribom, pobrojati obješene kokoši kraj ognjišta, dok na slici iz Strossmayerove galerije boja, svjetlo i sjena oblikuju mrtvu prirodu. Isti motiv obješene peradi slikan je s naglašenim tonskim razlikama osvijetljenih i zatamnjenih dijelova i kolorističkih akcenata crvenih kriješta, pretvarajući pojedinačno tretirane životinje iz hjustonke slike u grupu,

¹³ *Pallucchini* u *Commento alla mostra di J. Bassano* piše: »Ritengo che impulsi nordici abbiano avuto il loro peso nell'approfondimento della sensibilità' naturalistica bassanesca: in fattispecie può esser stato Pieter Aertsen a provocare nel Bassano il gusto per certe fisionomie descritte in una pasta di colore lustro e caldo al tempo stesso, dove tutto e' segnato con evidenza lenticolare. Anche certi brani naturalistici sono resi con una forza quasi brutale, che non manca mai nell'Aertsen. Si ignora se l'Aertsen sia venuto in Italia: ma opere sue dovevano circolare in centri artistici come quello lagunare. È vero che di solito si pensa che l'Aertsen abbia attinto dal manierismo italiano: ma si tratta forse di una partita doppia, ancora non chiarita a fondo«. (»Arte Veneta« XI, 1957, s. 102).

¹⁴ *L. Baldass*, »Les Tableaux champêtres des Bassano et la peinture réaliste des Pays-Bas au XVI siècle, »Gazette des Beaux-Arts«, mars 1955, s. 150.

perad shvaćenu kao jedinstveni likovni motiv. Takve razlike modelacije ima i

u pejzažu, iako je manje izražena zbog noćnog osvjetljenja i dubokih sjena. Na Jacopovu i Francescovu autografu privrženost detalju i liniji očituje se u jasnoj obrisnoj liniji prvog drveta na kojem razlučujemo svaki list sve dok se krošnja pri vrhu ne stopi s tamom noći. Na toj slici pejzaž je obogaćen i detaljem koji je na zagrebačkoj slici izostavljen - zecom u trku, vrlo karakterističnom životinjom koja napušta jazbinu samo u zoru i sumrak.¹⁵ Daljnje su razlike u detaljima male: na slici iz Strossmayerove galerije izostavljen je motiv grozda i križna svjetlosna aureola iza Isusove glave. Ali na njoj je uočljivija veća pokrenutost figura, pogotovo Krista: snažan iskorak, nagib tijela i široku kretanju rukom ne nalazimo ni na slici iz Houstona, niti na varijanti iz Firenze koju Venturi¹⁶ pripisuje Francescu (Galleria Pitti, inv. br. 236).

Prihvaćajući Rearickov prijedlog za razrješenje autorstva hjustonske slike, možemo reći da je uspjeh Jacopove invencije i Francescova kolorističkog doprinosa otvorio put mnogobrojnim varijantama (Rim, *Galleria Doria*; Sankt Petersburg, *Ermitage*; Venezia, *Accademia delle Belle Arti*; Firenza, *Galleria Pitti* i *Galleria Uffizi*, inv. br. 542; München, *Stara pinakoteka*; Kassel, *Gemäldegalerie*, inv. br. 514 s Francescovim potpisom; Dubrovnik, *Knežev dvor*, inv. br. 28; *Eufrazijeva bazilika*, Poreč; *Strossmayerova galerija*, inv. br. 251 i ogledalno okrenuta slika inv. br. 277). Sliku iz Strossmayerove galerije (inv. br. 251), zbog visoke kvalitete, tonske i svjetlosne uravnoteženosti, razbijene statičnosti i flamanske razigranosti prizora možemo uvrstiti među Francescove replike očeve i vlastite originalne kompozicije koja se nalazi u Houstonu.¹⁷

Nakon izložbe Jacopo Bassano c. 1510-1592 u Bassano del Grappa možemo dopuniti tezu o Francescovu autorstvu i ovim citatom:

»Del Cristo in Casa di Marta e Maria esistono diverse repliche, tra le quali una a Zagabria (Galleria Strossmayer) e altre a Kassel (Gemäldegalerie) firmata da Francesco, a San Pietroburgo (Ermitage), a Firenze (Pitti).«¹⁸

¹⁵ Sjedinjujući biblijske s genre scenama (Sittenbild) slike koje nastaju u radionici Bassana iza 1570. kao da združuju dva principa, koja *Max J. Friedlander* u knjizi »Landscape, portrait, still-life« (Oxford 1949, s. 155) vrlo sažeto definira: »The historical picture says: *that* happened once; genre picture says: *this* happens often,...« (istakao autor).

¹⁶ »Più si disfà il colore nel quadro Pitti reffigurante Cristo in casa di Marta e Maria, scena aperta sopra un vellutato fondo di campagna,...« (*L. Venturi*, Storia dell'arte italiana, IX/IV, Milano 1929, s. 1280).

¹⁷ »Potrebno je istaći da se u slučaju ove replike Bassanove (Francesco) invencije radi o izvanredno kvalitetnom primjerku te se s pravom može pomišljati na majstorov autograf«. (*V. Zlamalik*, Strossmayerova galerija starih majstora JAZU, Zagreb, 1982, s. 188).

¹⁸ Katalog izložbe *Jacopo Bassano c. 1510-1592*, uredile B. L. Brown i P. Marini, Bassano del Grappa 1992.

Kopija po grafici J. Sadelera, Krist u kući Marije i Marte, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU

Drugu sliku teme Krista kod Marte¹⁹ Galerija je dobila iz ostavštine biskupa Franje Gašparića deset godina poslije, 1893. g, a ogledalno je obrnuta kompozicija od prethodne, kao i od Jacopova i Francescova autografa.

Opis rada unutar botteghe Bassano, način slikanja prvih replika, te pojedinih motiva za sjećanje (»ricordi«) pri slikanju kasnijih replika, opisuju Rearick (nav. dj. s. 246) na primjeru slike Joakimov san (Jacopovo i Francescovo djelo u zbirci Lord Methuen, Corsham Court; Francescova replika u Thørvaldsen Museum, Kopenhagen, Francescovi »ricordi« u Windsor Castle, Royal Collection): »In the case of the Joachim's Vision we have more tangible evidence for the working procedure of the Bassano shop. Although Jacopo drew several motives from his own prior work, the composition of the picture and its unusual iconography are surely his own invention. Francesco's hand can be detected in much of the shadowed area, but Jacopo's incandescent luminosity is unmistakable in the brilliant highlights. Once finished the picture was turned over to Francesco who painted the primary replica (Copenhagen, Thørvaldsen Museum, Gallery XXXVIII, N. 10) which he signed in a partially effaced inscription. Only then, with the original and the replica about to leave the shop, was it time for a ricordo. The practice of preparing ricordi as a guide in the preparation of later replicas had been used

¹⁹ Ulje na platnu, 1,198 x 1,694 m, S.G. - 277.

by Jacopo from at least 1565-8. At first he executed himself, but after about 1570 Francesco began to assume this role, taking it over almost exclusively by the end of the decade. The ricordo after the Joachim's Vision survives: cut into two halves it is preserved at Windsor Castle where it has been catalogued as close to Francesco in style and characterized as a pair of modelli or perhaps »substitutes for paintings.«

Ona je pripisivana Francescu do Téreyeva kataloga u kojem ga mađarski stručnjak pravilno ostavlja samo kao uzor - »po Francescu Bassanu«. ²⁰ Od Téreya do stote obljetnice Strossmayerove galerije i kataloga 1984. godine ²¹ slika se više nije pojavljivala. Katalozi su uglavnom obrađivali stalni postav Galerije, a ona u nj nije bila uključena.

U usporedbi sa slikom iz stalnog postava (br. 251) uočavamo da su dimenzije znatno veće, ali su zadržane kompozicijske značajke, naravno, s promijenjenim smjerom: biblijski prizor Kristova dolaska sada je s desne, a genre-scena s lijeve strane. Dijagonala koja veže služavku nagnutu nad ognjištem, stol, Martu i Isusa naglašenija je, jer osim dječaka iz prvog plana - ovdje prerezanog rubom odmah ispod vrata - i djevojke kraj zdenca, ujedinjuje sve likove prizora. Ponovljeno je i križanje s drugom dominantom u liku Spasitelja, koja ovdje prelazi desnim dijelom spajajući dubinske planove. U pejzažu, blizu linije horizonta, dodane su utvrde s kulama. Vještim sjenčanjem, tonalnom modelacijom i linearnom izoštrenošću ističu se leđa i golo rame služavke i mrtva priroda na stolu. Veća pažnja je pridana kućnom ambijentu nego biblijskom prizoru. U sadašnjem stanju slike to je osobito naglašeno, ali je nedavnim infracrvenim snimanjem pokazano da su dva apostola u Kristovoj pratnji djelomično izbrisana prejakim čišćenjem, a zatim je bliži doslikan, a drugi tek konturiran i danas gotovo nevidljiv. Draperije su najuspješniji dijelovi slike, dok su fizionomije, osim Marte i muškaraca za stolom, zanemarene. Pejzaž je tvrdi, krošnje drveća guste, tamne i neprozirne.

Zbog naglašenije linearnosti, koja se naročito očituje u ostrim rubovima stola, preklopima i naborima draperije, te pejzažu, kao i zbog ogledalne okrenutosti, mislim da je ova slika rađena po grafičkom predlošku. Pojedini dijelovi slikani su vrlo umješno, ali po cjelokupnoj kvaliteti sliku nije moguće uvrstiti u izvorni basaneški krug. Komparacija s grafikom Jana Sadelera na izložbi *Jacopo Bassano c. 1510-1592* te reprodukcijom u katalogu *Jacopo Bassano e l'incisione* potvrđuje ovu tezu. Na fotografiji otiska koji se čuva u Albertini vidimo da grafičko djelo vjerno prati slikani predložak. Grafika je rađena po hjustonskom autografu i u detaljima je vjerno reproducira, a to se vidi i na našoj slici.

²⁰ *G. Térey*, Dodatak 6. izdanju kataloga Strossmayerove galerije slika, Zagreb 1926, br. 266.

²¹ *V. Zlamalik* i suradnici, Katalog izložbe Sto godina Strossmayerove galerije, Zagreb 1984, br. 191.

Anonimni autor, Krist u kući Marije i Marte, Zagreb, Kabinet grafike (Valvasorova zbirka Nadbiskupije zagrebačke)

Sadelerova grafika nije poslužila kao predložak samo autoru naše slike. Nju su kopirali i Cornelis Galle i nepoznati autor zagrebačke grafike. Posljednji je to učinio s mnogo manje umještosti, pogotovo u oblikovanju ljudskih likova. Reproducirani otisak iz Valvasorove zbirke otkriva nam udaljavanje od basaneške tipologije i slabije svjetlosne kontraste s plošnijim dojmom cjelokupne scene. Ovom dojmu pridonosi i istrošenost matrice, jer se vjerojatno radi o kasnom otisku.

*

Dubrovačka verzija Krista kod Marte²² označena je u katalogu zbirke Kneževa dvora kao djelo nastalo »po Francescu Bassanu«. ²³ U Pinakoteku je prispjela »iz zbirke Mayneri, a nalazila se izložena u Grand hotelu Lapad u Dubrovniku. Budući da su bivši vlasnici bili imućni Dubrovčani i kolekcionari, slike su nabavili u Italiji između dva rata.«²⁴

²² Ulje na platnu, 1,00 x 1,320, inv. br. 28.

²³ V. Gjukić-Bender, Pinakoteka, Dubrovnik 1988, s. 53.

²⁴ Zahvaljujem mr. Vedrani Gjukić-Bender na ljubazno ustupljenim informacijama u pismu od 13. 8. 1991. iz kojeg citiram dio koji se odnosi na spomenutu sliku.

Kopija po grafici anonimnog autora iz Valvasorove zbirke, Krist u kući Marije i Marte, Dubrovnik, Pinakoteka - Knežev dvor

Slikar dubrovačke slike, međutim, otklanja se od Francesca ne samo u tipologiji, nego i u osnovnom, kompozicijskom rješenju teme. Sužavajući unutrašnji prostor između trijema s biblijskom i ognjišta s kuhinjskom scenom, on poništava bitnu karakteristiku kompozicije - bipolarnost. S druge je pak strane širina centralnog, nadsvođenog prostora proširena i povišena. Nemamo naznake da se radi o lučnom svodu, kao što se to jasno iščitava na hjustonskoj slici, Francescovoju replici u Strossmayerovoj galeriji (br. 251) i Sadelerovoj grafici.

Zbog navedenih razlika, mislim da dubrovačka slika nije nastala pod utjecajem Francesca, nego je predložak autoru slike bila zagrebačka grafika anonimnog autora s kojom pokazuje više sličnosti. To je posebno zanimljiv primjer u kojemu od izvorišta, Francesova i Jacopova autografa, put ide preko Sadelerove grafike (s promijenjenim usmjerenjem u odnosu na original), kopije Sadelera iz Valvasorove zbirke (ogledalno obrnute u odnosu na Sadelerovu grafiku, ali istovjetno usmjerene kao i autograf) do - na kraju - dubrovačke slike koja, iako nastala po grafici, poštuje usmjerenje basaneškog prototipa teme Krista kod Marte.

Kopija po grafici, Krist u kući Marije i Marte, Poreč, Eufrazijeva bazilika

U Eufrazijevoj bazilici u Poreču nalazi se još jedna verzija slike Krist u kući Marije i Marte²⁵ za koju se u katalogu kao autor navodi »Francesco da Ponte Bassano ml.«,²⁶ iako je u predgovoru kataloga Vinko Zlamalik to mišljenje izložio s više opreza:

»Slika 'Krist u kući Marije i Marte' predstavlja školsku repliku istoimene invencije Francesca da Pontea Bassana mlađeg (1549-1592), koja u relativno niskoj kvaliteti interpretira ovu do iznemoglosti eksploatiranu temu u krugu majstorovih učenika i sljedbenika.«²⁷

Zaista, u porečkoj interpretaciji teme Krista kod Marte uočavamo daljnje udaljšavanje od izvora, hjustonskog autografa. Gotovo je potpuno izgubljen noćni ugođaj, scena je sužena, dvojni prizor još više približen. Mnogi detalji su izostavljeni, a arhitektura je plošnije obrađena (naročito trijem). U tipologiji likova ne nalazimo naznaka basaneških uzora, a u pejzažu je ponovljen raspored i oblik stabala s Galleove i zagrebačke grafike iz Valvasorove zbirke. U ostrim izmjenama osvijetljenih i zatamnjenih dijelova draperije, kao i u linerarnoj ostrini pregiba pronalazimo također argumente da

²⁵ Ulje na platnu, 1,405 x 1,795.

²⁶ *Lj. Gašparović i V. Zlamalik*, Katalog izložbe Umjetnine iz Poreča, Zagreb, ožujak 1966, Strossmayerova galerija.

²⁷ nav. dj., s. 4.

je i slikaru porečke verzije kao predložak poslužila grafika. Zbog toga sliku ne možemo nikako označiti kao »školsku repliku«, niti njezina majstora svrstati među suradnike basaneške radionice, nego u grupu brojnih kopista iz Seicenta, kojima je teško utvrditi identitet. Kao i slikar verzije iz Kneževa dvora i autor porečke slike okoristio se popularnošću Jacopove i Francescove invencije i zahtjevima tržišta za slikama srednjeg formata »nelle quali il soggetto biblico e'elaborato come un quadro di genere«. ²⁸ Komunikacijska uloga grafike u prijenosu tema i kompozicijskih rješenja uvjetovala je i njihovu iznimnu raširenost.

Po mom sudu, pripadnici slikarske obitelji Dal Ponte ne mogu biti imenovani kao autori ni jedne od navedenih verzija teme Krista kod Marte, osim slike iz Strossmayerove galerije (inv. br. 251) u kojoj osim Francesca prepoznajemo i suradnju radionice.

²⁸ Katalog izložbe Jacopo Bassano c. 1510-1592, s. 164.

CONTRIBUTO ALLA PITTURA DEI BASSANESI

Sanja Cvetnić

L'indagine approfondita dall'opera autografa di Jacopo e Francesco - «Cristo nella casa di Maria e di Marta» della Sarah Cambell Blaffer Foundation di Houston (Texas) e la comparazione con quattro opere omonime a Zagabria, Ragusa e Parenzo, come autore delle quali è citato Francesco Da Ponte il Vecchio in collaborazione con la bottega, ha permesso di accertare che solo per una delle elaborazioni di questi temi può essere mantenuta valida l'attribuzione. Si tratta del dipinto dell'esposizione permanente della Galleria Strossmayer (n. inv. 251) la cui qualità conferma la proposta attributiva a Francesco Da Ponte e bottega, mentre per gli altri dipinti è visibile la mediazione di modelli grafici nella ripresa del tema. Per l'altro dipinto sempre a Zagabria (n. inv. 277) la mediazione grafica è provata dall'accentuato linearismo e dalla resa a specchio della scena, e ne riconosciamo il modello in una stampa di Jan Sadeler. La versione di Ragusa del «Cristo da Marta» del Palazzo dei Rettori (n. inv. 28) rispetta l'orientamento, ma la scoperta di stampe più tarde realizzate secondo Sadeler rimanda ad una duplice ripresa grafica: dall'autografo di Houston alla copia grafica di Sadeler, quindi dalla copia di Sadeler che ritroviamo nella stampa di un autore sconosciuto della Collezione Valvasor a Zagabria e, infine, al dipinto di Ragusa.

Il quarto dipinto, «Cristo in casa di Maria e di Marta» della basilica Eufrasiana di Parenzo con la semplificazione della soluzione compositiva e della lavorazione è quello che si allontana maggiormente dal modello originario. Se ne deve cercare l'autore tra i numerosi copisti del tardo Seicento che per mezzo della grafica moltiplicano la popolare composizione di Jacopo e Francesco Bassano.